

persons with mental illness, children under the age of seven, individuals who are completely intoxicated, sleeping, or deaf-mute. The witnesses' state of life, baptismal status, or the fact of excommunication is irrelevant. At the time of the marriage celebration, witnesses are required to be present both formally and materially [2, p. 355].

REFERENCES:

1. Beal J. P. The Extraordinary Canonical Form, [w:] New Commentary on the Code of Canon Law. ed. J. P. Beal, J. A. Corlden, T. J. Green (red.). New York 2000, p. 1334-1335.
2. Biskupski S. Prawo małżeńskie Kościoła rzymskokatolickiego. t. 1. Warszawa 1956.
3. Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Typis Polyglottis Vaticanis 1990.
4. Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus fontium adnotatione et indice analytico-alphabetico auctus. Liberia Editrice Vaticana 1989.
5. Cronin Ch. J., The New Matrimonial Legislation. A Commentary on Decree of the Sacred Congregation of the Council, Ne temere. published on the 2nd of August 1907, by order of Pope Pius X, on Betrothal and Marriage. New York 1908.
6. Navarro-Valls R. The Form of the Celebration of Marriage, [w:] Exegetical Commentary on the Code of Canon Law. ed. B. Marzoa, J. Miras, R. Rodriguez-Ocaca. English language ed. E. Caparros, P. Lagges. Vol. III/2. Montreal Chicago 2004, p. 1452-1474.
7. Szafrński W. Rzymskokatolickie prawo małżeńskie po Drugim Soborze Watykańskim. Lublin 1971.
8. Żurowski M. A. Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła katolickiego. Katowice 1987.

УДК 340

Марценко Н. С.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного
університету*

Значення практики ЄСПЛ для формування поняття та правового статусу осіб, які шукають притулку через зміну клімату та екологічні катастрофи

У сучасних умовах глобального потепління, екологічних та кліматичних змін питання правового статусу осіб, змушених залишити свої домівки з екологічних причин, набуває дедалі більшої актуальності. Екологічні мігранти або кліматичні біженці часто опиняються поза межами класичного правового регулювання у сфері міжнародного захисту, зокрема Конвенції ООН про статус

біженців 1951 року. У зв'язку з цим особливе значення має практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), яка, хоч і не містить прямого визначення «кліматичних біженців», однак утверджує низку принципів, здатних впливати на правове становище таких осіб.

У цьому контексті, на особливу увагу заслуговує справа Дуарте Агостінью проти Португалії та інших держав, яка засвідчує поступове формування нового підходу до оцінки екологічних загроз крізь призму захисту прав людини. За матеріалами даної справи група заявників звернулася до ЄСПЛ з позовом проти 33 держав - членів Ради Європи, вказуючи на їхню бездіяльність у сфері скорочення викидів парникових газів, що, на думку заявників, сприяє зміні клімату та становить пряму загрозу для їхнього життя, здоров'я та гідності [1]. Заявники посилялися на порушення положень Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ), зокрема статті 2 (право на життя) та статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), а також на зобов'язання держав-учасниць, передбачені Паризькою кліматичною угодою 2015 року. Особливістю цієї справи є акцент на колективному характері відповідальності держав за глобальні екологічні процеси та зміни клімату. Заявники стверджували, що навіть за відсутності чіткого визначення індивідуального внеску кожної держави у зміну клімату, це не може бути підставою для уникнення міжнародно-правової відповідальності [1].

ЄСПЛ визнав скаргу неприйнятною з процесуальних підстав, зокрема через невикористання усіх національних засобів правового захисту та відсутність юрисдикції щодо більшості відповідачів. Проте ця справа має особливе значення у контексті еволюції практики ЄСПЛ щодо захисту екологічних прав і свобод людини. Вперше ЄСПЛ розглянув питання можливої відповідальності держав за кліматичну бездіяльність у межах ЄКПЛ, закладаючи тим самим правову основу для подальшого розвитку екологічних прав людини. Дана справа також має опосередковане значення для розвитку підходів до захисту права на притулок в умовах екологічної міграції. Зростання кількості «кліматичних біженців» зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до тлумачення критеріїв надання міжнародного захисту, з урахуванням екологічних загроз як потенційної підстави для притулку або додаткового захисту. Видається, справа «Дуарте Агостінью та інші проти Португалії та інших» демонструє спробу заявників сформулювати основи транснаціональної екологічної відповідальності, а також підкреслює необхідність адаптації правозахисних механізмів до глобальних викликів, пов'язаних зі зміною клімату та екологічними катастрофами.

На увагу заслуговує також справа Онер'їлдіз проти Туреччини (№ 48939/99), в якій заявник втратив родичів внаслідок вибуху на муніципальному звалищі, розташованому поблизу житлових будинків у Стамбулі [2]. ЄСПЛ встановив, що органи влади знали або повинні були знати про реальні та передбачувані ризики, пов'язані з функціонуванням сміттєзвалища, але не вжили необхідних запобіжних заходів. У контексті статті 2 ЄКПЛ (право на життя) Суд констатував порушення, підкресливши, що на державу покладаються позитивні зобов'язання щодо гарантування захисту життя осіб, які перебувають під її юрисдикцією, зокрема шляхом здійснення належного регулювання небезпечної діяльності, а також через ефективний контроль за її здійсненням. Дане рішення стало прецедентним у формуванні екологічного

виміру права на життя, засвідчивши, що екологічні катастрофи, спричинені недбалістю держави, можуть становити порушення статті 2 ЄКПЛ, навіть за відсутності наміру з боку держави спричинити шкоду.

Варто звернути увагу також на висновки ЄСПЛ у справі Лопес Остра проти Іспанії (№ 16798/90), яка стосувалася охорони приватного і сімейного життя у разі екологічного забруднення. Дане рішення є одним із перших рішень, у якому ЄСПЛ визнав, що екологічне забруднення може порушувати статтю 8 ЄКПЛ. За матеріалами справи заявниця проживала поблизу очисних споруд для шкідливих відходів, діяльність яких спричиняла забруднення довкілля, неприємні запахи та загрозу для здоров'я. Суд зазначив, що хоча не було доведено безпосередньої шкоди для здоров'я заявниці, рівень забруднення та його вплив на якість життя становив втручання у здійснення права на повагу до приватного та сімейного життя [3]. Таким чином, ЄСПЛ встановив, що держави зобов'язані забезпечувати баланс між економічними інтересами та інтересами охорони довкілля, а також захистом особистого життя громадян, включаючи недопущення створення нестерпних умов життя, пов'язаних з діяльністю, яка спричиняє екологічну шкоду.

Ще однією справою, важливою для формування правового статусу кліматичних мігрантів, є справа Татар проти Румунії (№ 67021/01), яка стосується активних обов'язків держави щодо попередження екологічних загроз. За матеріалами справи, заявник та його син зазнали впливу токсичних речовин після аварії на золотодобувному підприємстві, де в навколишнє середовище потрапила ціаністовмісна речовина. ЄСПЛ визнав, що держава не забезпечила належного контролю, що призвело до загроз здоров'ю та безпеці заявників [4]. Суд, посилаючись на принцип позитивних зобов'язань, зазначив, що держави повинні не лише приймати відповідне законодавство, але й забезпечувати його реальне застосування, здійснюючи моніторинг діяльності, яка становить потенційну небезпеку для довкілля. ЄСПЛ підкреслив необхідність застосування превентивного підходу у сфері охорони довкілля, особливо коли йдеться про речовини з доведеним токсичним впливом. Рішення у даній справі зміцнило правову доктрину, відповідно до якої національні органи мають зобов'язання не допустити виникнення екологічних загроз, навіть якщо шкода ще не настала, але є обґрунтовані підстави для визнання реальних ризиків.

Проведений аналіз свідчить про поступове розширення тлумачення статей 2 та 8 ЄКПЛ з огляду на екологічні загрози та кліматичні зміни. У своїй практиці ЄСПЛ визнає, що право на життя згідно з статтею 2 охоплює обов'язок держави захищати громадян від екологічних небезпек, які можуть загрожувати їхньому життю або здоров'ю. Крім того, право на повагу до приватного і сімейного життя за статтею 8 включає право жити в екологічно безпечному середовищі, яке не завдає шкоди життю та здоров'ю. Держави несуть позитивні зобов'язання щодо виявлення, моніторингу, запобігання та ефективного реагування на екологічні зміни чи катастрофи.

Отож, попри те, що Конвенція про статус біженців 1951 року не передбачає екологічні чинники як самостійну підставу для надання статусу біженця, практика ЄСПЛ демонструє поступову трансформацію підходів до тлумачення положень ЄКПЛ у зв'язку із змінами клімату та екологічними катастрофами. Таким чином екологічні фактори можуть мати суттєве значення

при оцінці ризиків, пов'язаних із висланням (депортацією), особливо коли повернення особи може спричинити реальну загрозу її життю (статті 2 і 3 ЄКПЛ), або призвести до неприпустимого втручання в її приватне та сімейне життя (стаття 8 ЄКПЛ). І хоча ЄКПЛ прямо не передбачає спеціального механізму для визнання «екологічних біженців», її норми можуть ефективно застосовуватись у контексті захисту осіб, переміщених через кліматичні або інші екологічні катастрофи, з урахуванням позитивних зобов'язань держав щодо гарантування прав людини в умовах екологічних змін чи катастроф.

З огляду на це, можна стверджувати про формування в межах практики ЄСПЛ нової тенденції - еволюцію стандартів захисту осіб, які постраждали або потенційно можуть постраждати від змін клімату або екологічних катастроф, що охоплює: визнання екологічних ризиків як чинників, що впливають на правомірність видворення; посилення ролі статей 2, 3 та 8 ЄКПЛ у тлумаченні обов'язків держав щодо запобігання негативним наслідкам зміни клімату; застосування гуманітарного та превентивного підходів до оцінки ситуації осіб, що шукають захист у зв'язку з екологічними загрозами. Такий підхід може слугувати основою для подальшого формування європейських стандартів щодо захисту кліматично вразливих груп населення, включаючи осіб, які змушені залишити свої місця проживання внаслідок деградації навколишнього середовища, нестачі води, підвищення рівня моря або інших незворотних екологічних змін.

Література

1. Duarte Agostinho and Others v. Portugal and 32 Others. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22002-14303%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22002-14303%22]})
2. Онер'їлдіз проти Туреччини (№ 48939/99). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_181#Text
3. Лопес Остра проти Іспанії (№ 16798/90). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_348#Text
4. Tătar v. Romania. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-1736%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-1736%22]})

UDC 340

Mikołaj Mirecki
*The University of Warmia and
Mazury in Olsztyn*

Współczesna ochrona ludności cywilnej w czasie konfliktu zbrojnego – uwagi na tle międzynarodowego prawa humanitarnego

Celem niniejszej pracy jest analiza zagadnienia ochrony ludności cywilnej w okresie konfliktów zbrojnych, ze szczególnym uwzględnieniem regulacji wynikających z międzynarodowego prawa humanitarnego (dalej: m.p.h.). Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych to pojęcie, jakim określana jest gałąź prawa międzynarodowego (publicznego), dotycząca głównych norm i standardów prowadzenia działań zbrojnych [1]. Problematyka ochrony